HET TRIPARTIETE OVERLEG EN JAARVERSLAGGEVING [1]

door Drs. Mr. H. Beckman

1. Grondslag Tripartiete Overleg

Het Tripartiete Overleg inzake jaarrekeningen van werkgevers, werknemers en accountants[2] ziet als grondslag voor zijn arbeid een passage uit de M.v.T. bij het toenmalige ontwerp van Wet op de Jaarrekening van ondernemingen dat als volgt luidt:

„De ondergetekende verwacht dat het georganiseerd bedrijfsleven en in samenwerking daarmede, de organisatie der accountants het tot hun taak zullen rekenen de in het maatschappelijk verkeer gehanteerde grondslagen als in artikel 5[3] bedoeld, te inventariseren en te toetsen aan hetgeen naar hun oordeel in het huidig bestel in het maatschappelijk verkeer en ter voldoening aan de eisen van de artikelen 2 en 3[4] als aanvaardbaar kan worden beschouwd. De hieruit voortvloeiende publikaties omtrent aanvaardbare grondslagen zullen in een duidelijke behoefte van de ondernemingsbesturen voorzien en mede ter oriëntatie van de ondernemingskamer van het Gerechtshof te Amsterdam kunnen dienen wanneer een geschil ter zake aan haar oordeel wordt voorgelegd. Ter voorkoming van mogelijk hieruit voortvloeiende verstarring zullen de betrokken organisaties diligent moeten blijven met betrekking tot de zich op dit gebied voordoende ontwikkelingen."

Deze passage maakt duidelijk dat:

- de Minister als participanten in het op te richten overlegorgaan ziet het georganiseerd bedrijfsleven en accountants (zie paragraaf 2)
- de Minister als werkwijze verwacht dat het overlegorgaan publikaties verricht omtrent de grondslagen van waardering en winstbepaling die naar het oordeel van dit orgaan als maatschappelijk aanvaardbaar worden beschouwd en deze aanpast aan optredende ontwikkelingen (zie paragraaf 3)
- de Minister verwacht dat deze publikaties voldoen in een behoefte van ondernemingsbesturen (zie paragraaf 4).
- de Minister deze publikaties ziet als een hulpmiddel voor de Ondernemingskamer (zie paragraaf 5).

Wat het laatste punt betreft, blijken diverse annotatoren/commentatoren verschillen te zien tussen de inmiddels uitgesproken oordelen van de ondernemingskamer en de inmiddels verschenen publikaties van het Tripartiete Overleg. Zij menen dat de ondernemingskamer zich beter aan deze publikaties moet houden (zie paragraaf 6).

2. Participanten in het Tripartiete Overleg (T.O.)

Met voortvarendheid is door het georganiseerd bedrijfsleven en de organisatie der accountants op de oproep van de Minister ingehaakt. Op basis van vrijwillig-

---

[1] Dit betreft een bewerkte versie van een voordracht, gehouden op een seminar van Euroforum op 26 november 1979.
[2] Commissies jaarverslaggeving van de RNWV, de FNV, het CNV en het NIVRA.
[3] Thans art. 311 boek 2 B.W.
[4] Thans de artt. 308 en 309 boek 2 B.W.

heid en zonder enig statuut zijn de organisaties aan het werk gegaan. Voor accountants is dat het NIVRA. De organisatie van de Accountants-administratieconsulenten (N.O.V.A.A.) kon niet meedoen, daar deze toen nog niet bestond. Participatie van de accountant-administratieconsulent in het T.O. is in de toekomst een aangelegenheid die zeker aan de orde behoort te komen. Ofschoon een belangrijk deel van de rechtspersonen waarop titel 6 boek 2 BW van toepassing is, onderworpen zijn aan verplichte accountantscontrole, zijn er voldoende rechtspersonen - de B.V.[5]), de kleinere coöperatieve vereniging en onderlinge waarborgmaatschappij - die administratieve bijstand van accountants-administratie-consulenten ontvangen.

Het georganiseerd bedrijfsleven is vertegenwoordigd door de overkoepelende organisatie van werkgevers, de Raad van Nederlandse Werkgeversverbonden. Het spreekt vanzelf dat deze Raad in het T.O. deelneemt. De publikaties van het T.O. zullen - in de woorden van de Minister - in een duidelijke behoefte van ondernemingsbesturen voorzien. Een logisch uitvloeisel is dan ook dat deze informatieverstrekkers meedenken in de ontwikkeling van jaarrekeningnormen.

De Minister heeft zich in genoemde passage niet uitgelaten over de betekenis van de publikaties ten behoeve van gebruikers van jaarrekeningen. Niettemin is het duidelijk dat nu het wettelijk systeem zich vooral richt op aandeelhouders, de publikaties mede van betekenis zijn voor deze uiterst belangrijke groep van belanghebbenden. Enige verwondering verwekt het dan wel dat juist deze groep in het T.O. niet is vertegenwoordigd. Maar ook andere kapitaalverschaffers zullen stellig belang hebben bij een jaarrekening die voldoet aan hun informatiebehoeften. De voorgeschreven publikatieplicht van de jaarrekening of een deel daarvan voor een aantal rechtspersonen, benadrukt dit temeer. Het lijkt mij daarom gewenst - nu de hierbedoelde gebruikers-categorieën gekenmerkt worden door een geringe organisatiegraad - dat een representatief, de kapitaalmarkt vertegenwoordigend orgaan gaat deelnemen aan het T.O. Aan een deelname van de Vereniging voor de Effectenhandel zou hierbij gedacht kunnen worden.

Feit is dat op dit moment de categorie kapitaalverschaffers niet in het T.O. vertegenwoordigd is. Men zou kunnen stellen dat de accountant als vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer deelneemt aan het T.O. en daarmede in hem de vertegenwoordiger van de belangen van allerlei bij de jaarrekening betrokken maatschappelijke groeperingen kan worden gezien. Deze stellingname zou ik evenwel niet willen onderschrijven. Ik ga er vanuit dat de accountants vertegenwoordigd zijn op grond van hun ervaring en deskundigheid alsmede op grond van hun wetscontrolerende taak. Een wel onderschrijven van voormelde stellingname zou ook de deelneming van werknemersorganisaties aan het T.O. niet verklaren. Het belang van werknemers bij informatie omtrent de onderneming is evident, zodat de deelneming aan het T.O. als vanzelfsprekend moet worden beschouwd, waarbij ik in het midden laat of de werknemersorganisaties behoren tot het georganiseerd bedrijfsleven. Even evident vind ik het overigens dat organisaties van kapitaalverschaffers in het T.O. vertegenwoordigd behoren te zijn.

Een merkwaardige bijzonderheid acht ik de omstandigheid dat de huidige participanten in het T.O. in geen geval kunnen worden aangemerkt als procespartijen in procedures voor de Ondernemingskamer (O.K.). De accountant is slechts

[5]) Behoudens de artt. 211 lid 5, 213 en 214 boek 2 B.W.

een funktionaris die gehoord moet worden door de O.K.; door het arrest van de Hoge Raad inzake K.S.H. is diens positie wel verstevigd[6]). De accountantsorganisatie zelf komt bij de O.K. in het geheel niet aan de orde. De overkoepelende werkgeversorganisatie zal ook nimmer partij kunnen zijn. Individuele werkgevers - in de zin van rechtspersonen - kunnen alleen als gedaagde in de rechtsgang voor de O.K. als procespartij optreden. De overkoepelende werknemersorganisaties kunnen nimmer partij zijn. Vakbonden kunnen onder omstandigheden, zoals in de procedure Homburg[7]) wel als eisende partij optreden evenals onder omstandigheden individuele werknemers, zoals in de Sijthoff-procedure[8]). De partij waarvan zonder meer vaststaat dat zij procespartij bij de jaarrekeningprocedure voor de O.K. is, te weten de aandeelhouder, wordt evenwel in het T.O. niet vertegenwoordigd.

3. Werkwijze van het T.O.

Ofschoon de Minister de taak voor het georganiseerd bedrijfsleven en de accountantsorganisatie baseerde op art. 5 WJO, thans art. 311 boek 2 B.W., blijkt dat het T.O. - terecht - zijn taak ruimer heeft opgevat. Het T.O. verstaat onder de inventariserende en toetsende arbeid die het moet verrichten alle werkzaamheden die betrekking hebben op de grondslagen van jaarrekeningen. Het houdt als indeling aan[9]):

- regels voor waardering en winstbepaling en de presentatie
- consolidatiecriteria
- kwantificeringsmethoden en/of factoren ten behoeve van schattingen van bepaalde posten.

Het T.O. blijkt bovendien zeer diligent op recente ontwikkelingen. Als voorbeelden noem ik de meningsuitingen van het T.O. omtrent omzetsegmentatie[10]), winst per aandeel[11]), het HBM-overzicht[12]), vermelding van de WIR[13]) en de weergave van het vermogen en het resultaat naar tweeërlei grondslag[14]).

De werkwijze van het tot stand brengen van beschouwingen is uiterst zorgvuldig. De commissie van advies inzake jaarverslaggeving van het NIVRA (CAJ) bereidt uit eigen beweging en desgevraagd ten behoeve van het Tripartiete Overleg discussieontwerpen voor. Deze discussiestukken worden uitvoerig in het T.O. besproken en gewoonlijk in gewijzigde vorm als een voorontwerp van Beschouwing vastgesteld. Uit de discussie kan ook blijken dat het stuk onvoldoende rijp wordt bevonden met als resultaat dat òf terugverwijzing naar de CAJ geschiedt òf het T.O. - al dan niet via een ad hoc werkgroep - een nieuw stuk opstelt. Ook blijkt in toenemende mate dat werkgevers- en werknemersorganisaties met eigen discussieontwerpen komen. Deze tendens zal zich in de toekomst in versterkte mate voortzetten.

---

[6]) H.R., 17 januari 1979, gepubliceerd o.m. in de *Nederlandse Jurisprudentie*, 1979, no. 373.
[7]) Ondernemingskamer, 14 april 1977, Rolnr. 480/76.
[8]) Tussenarrest Ondernemingskamer, 25 januari 1979, Rolnr. 520/78; eindarrest 29 november 1979.
[9]) Aflevering 4 Voorontwerp, 31 december 1975.
[10]) Aflevering 5 Voorontwerp, december 1976. Zie ook art. 43 lid 1, punt 8, Vierde EG-richtlijn inzake jaarrekeningen, d.d. 25 juli 1978.
[11]) Aflevering 5 Voorontwerp.
[12]) Aflevering 7 Voorontwerp, september 1979.
[13]) Aflevering 6 Voorontwerp, februari 1979.
[14]) Aflevering 3 *Beschouwingen*, februari 1979.

Bij de discussies omtrent de ontwerpen wordt mede aandacht besteed aan de ontwerp-IAS-standaarden en de IAS standaarden[15]. Het T.O. brengt zijn commentaar over ontwerp-IAS-standaarden uit, voor zover daartoe aanleiding bestaat en houdt bij de definitieve vaststelling van Voorontwerpen van Beschouwingen met de inmiddels verschenen definitieve IAS-standaarden voor zoveel mogelijk rekening[16]. De gepubliceerde Voorontwerpen kennen geen minderheidsstandpunten van de deelnemende partijen in het overleg, daar steeds gestreefd wordt naar een unanieme opvatting.

Het T.O. publiceert zijn stukken primair als Voorontwerpen.
Het vermeldt hierover[17]:

> „De commissies hebben het voornemen niet tot het vaststellen van de Beschouwingen over te gaan dan nadat een voorontwerp is gepubliceerd en zodoende geïnteresseerden in de gelegenheid zijn gesteld opmerkingen te maken."

Uit deze passage blijkt dat het T.O. er zich goed van bewust is dat niet alle bij de jaarrekening betrokken partijen in het overleg betrokken zijn. Alvorens tot een Beschouwing te komen, blijken ook niet in het overleg betrokken gebruikersgroepen hun commentaar te kunnen geven. Dat daaraan ook serieus aandacht wordt gegeven moge reeds blijken uit de tijdspanne tussen de datum van publikatie van de Voorontwerpen en de Beschouwingen. Aflevering 1 is als Voorontwerp in december 1971 en als Beschouwingen in mei 1974[18] gepubliceerd, aflevering 2 is als Voorontwerp in februari 1973 en als Beschouwingen in mei 1976 gepubliceerd en aflevering 3 is als Voorontwerp in juni 1975 en als Beschouwingen in februari 1979 gepubliceerd. Tevens zijn nog als Voorontwerpen gepubliceerd aflevering 4 in december 1975, aflevering 5 in december 1976, aflevering 6 in februari 1979 en aflevering 7 in september 1979 terwijl aflevering 8 in 1980 kan worden verwacht. Hieruit blijkt tevens dat tegemoet wordt gekomen aan het verlangen om afleveringen met geringere tussenpozen te doen verschijnen, hetgeen gerealiseerd wordt c.q. gaat worden door qua omvang kleinere afleveringen.

Als gevolg van het op verschillende tijdstippen verschijnen van afleveringen en als gevolg van veranderingen in het denken omtrent jaarrekeningnormen binnen het T.O. is de onderlinge afstemming tussen de diverse afleveringen niet optimaal. Dit vormde voor het T.O. een reden om tot herschrijving van de afleveringen 1 tot en met 3 over te gaan. In deze herschrijving worden in beginsel geen nieuwe elementen opgenomen. Het is de bedoeling dit jaar de herschreven versie als *Richtlijnen voor de jaarrekening* te publiceren.

4. Betekenis van de Beschouwingen

Omtrent de status van het Tripartiete Overleg en de betekenis van zijn arbeid wordt verschillend gedacht. Over de status kan echter weinig verschil van mening

---

[15]) Publikaties van de International Accounting Standards Committee (IASC). Zie hierover H. Volten, IASC: Internationale standaarden voor de jaarrekening, *De Naamlooze Vennootschap*, september 1978.

[16]) De standaarden 1 tot en met 6 van de IASC zijn door het T.O. in september 1977 aanvaard. Diverse andere standaarden zijn in Voorontwerpen vermeld (zie in aflevering 7 Voorontwerp bij het HBM overzicht, Gebeurtenissen na balansdatum, Im materiële activa).

[17]) Aflevering 1, *Beschouwingen*, mei 1974, hoofdstuk Ia, alinea 7.

[18]) De procedure tot vaststelling van de definitieve tekst vond plaats in 1973.

bestaan. Het orgaan is weliswaar ingesteld naar aanleiding van de reeds aangehaalde opmerking van de Minister, maar het is een orgaan dat op basis van vrijwilligheid is ingesteld en waarin bovendien niet alle belangengroeperingen zijn vertegenwoordigd. Van de wel participerende organisaties mag worden verwacht - als een soort morele plicht - dat zij er naar zullen streven dat de individuele rechtspersonen en de accountants de opgemaakte jaarrekeningen toetsen aan de Beschouwingen en dat werknemers jaarrekeningen, opgesteld met inachtneming van de Beschouwingen als goede jaarrekeningen beschouwen.

Het T.O. heeft zich in de weergave van de jaarrekeningnormen die z.i. als maatschappelijk aanvaardbaar worden beschouwd zeer voorzichtig opgesteld. Expliciet vermeldt het dat zijn Beschouwingen niet als voorschriften moeten worden opgevat. Deze overigens ook juridisch juiste opstelling van het T.O. leidde wel tot kritiek. De Beschouwingen zijn te vrijblijvend, te vaag, zeer voorzichtig etc. Ofschoon deze kritiek in zekere zin wel terecht is, acht ik het van gezond verstand getuigen dat het T.O. op deze wijze is begonnen. De weg van de geleidelijkheid - nu het om een nieuw fenomeen gaat - verdient de voorkeur. De aandachtige volger van de afleveringen van de Beschouwingen zal het evenwel niet zijn ontgaan dat een zekere verstrakking in meningsuitingen is opgetreden. De stellingen van het T.O. evolueren van zeer voorzichtig, via nadrukkelijker voorkeuren tot noodzakelijke gedragslijnen. Aflevering 3 is hiervan een zeer duidelijk voorbeeld.

De genoemde verstrakking in de Beschouwingen van het T.O. is voor de praktijk van de verslaglegging een uiterst wenselijke zaak; eenduidigheid omtrent normen die als maatschappelijk aanvaardbaar worden beschouwd en omtrent de toepassing daarvan is in het belang van alle betrokkenen bij de jaarrekening. De genoemde ontwikkeling tot verstrakking wordt onderstreept door het reeds vermelde voornemen om tot herschrijving van de afleveringen 1 tot en met 3 van de Beschouwingen in de vorm van *Richtlijnen* over te gaan. De term „Richtlijnen" is hierbij opzettelijk gekozen om te benadrukken dat zij als leidraad voor een goede verslaggeving kunnen worden gezien.

In hoeverre de Beschouwingen door de verslaggevers en de accountants ook effectief als maatgevende regels voor een goede jaarverslaggeving worden beschouwd, is op dit moment nog moeilijk te overzien. Het alleen voorschrijven door het T.O., hoe deskundig de deelnemers aan het overleg ook zijn is niet voldoende. Een goede en uitvoerige motivering voorafgaande aan de uitspraken, met een expliciete onderschrijving van de organisaties, waarvan vertegenwoordigers in het T.O. participeren, is een minimum voor algemene aanvaarding, wellicht nog met uitzondering voor niet vertegenwoordigde organisaties van belangengroeperingen. Het T.O. kan de mogelijkheid tot algemene aanvaarding door de publikatie van de Beschouwingen in de vorm van Richtlijnen versterken, mits deze richtlijnen niet het karakter van een receptenboek krijgen. Ofschoon de Minister van oordeel is dat de publikaties van het T.O. in een duidelijke behoefte van ondernemingsbesturen voorzien, gaat de betekenis veel verder en richten zij zich ook op de gebruikers. Zij hebben zeker behoefte aan motivering waarom iets al dan niet aanvaardbaar is, vooral als het gaat om niet in het T.O. vertegenwoordigde organisaties.

De algemene aanvaarding van Beschouwingen c.q. Richtlijnen dient wel bezien te worden in het licht van wet en jurisprudentie. Voor zover het T.O. afwijkend

oordeelt van de wet en/of van de jurisprudentie gaat de wetgeving of het rechterlijk oordeel voor.

Wat de Beschouwingen betreft in relatie tot de wet - titel 6 boek 2 BW - is het duidelijk dat het T.O. poogt te komen tot een nadere invulling van de wettelijke regelingen. Een enkele keer gaat het hierin wel te ver. Een duidelijk voorbeeld hiervan vormt de invoering van de afzonderlijke rubriek Beleggingen op lange termijn.[19]). Deze rubriek komt in de wet niet voor. Het opvolgen van de indeling van de Beschouwingen kan leiden tot strijdigheid met de minimumvoorschriften van de afdelingen 2 en 3 van titel 6 boek 2 B.W. Zoals bekend, is in ons wettelijk systeem afwijking van de minimumvoorschriften niet toegestaan[20]). Ter verduidelijking noem ik als voorbeeld het opnemen van waardepapieren (aandelen, obligaties) onder het hoofd Beleggingen op lange termijn.

De relatie Beschouwingen en jurisprudentie is als zodanig duidelijk. Het oordeel van de rechter gaat boven het oordeel van het T.O. Hierbij is wel op te merken dat de meningsuitingen van het T.O. van algemene aard zijn en de arresten van de O.K. op individuele gevallen betrekking hebben. De O.K. benadrukt dit in haar arresten door toevoeging van een uitdrukking als „in het onderhavige geval". Het T.O. benadrukt dit ondermeer door vermelding in de Beschouwingen dat „de omstandigheden van het concrete geval mede bepalend zijn voor het oordeel aangaande de aanvaardbaarheid".[21]) Een en ander bemoeilijkt de vraagstelling of er tegenstrijdigheden tussen het rechterlijke oordeel en de Beschouwingen bestaan.

5. Beschouwingen als oriëntatiemiddel voor de Ondernemingskamer

De Beschouwingen vormen publikaties op grond van een door de Minister uitgesproken verwachting die *mede* ter oriëntatie van de Ondernemingskamer *kunnen* dienen. Zij vormen evenwel geen rechtsbron. Terecht merkt de Advocaat-Generaal bij de Hoge Raad in zijn conclusie bij het cassatieberoep van Douwe Egberts op dat de wetgever aan de rechter niets kan opdragen per memorie van toelichting[22]). De O.K. zal ongetwijfeld in haar oordeelvorming als mede-oriëntatiemiddel de Beschouwingen raadplegen. De voorzitter van de O.K. heeft dit ook bevestigd door diens constatering dat de O.K. de Beschouwingen als gezaghebbend beschouwt[23]). Het gezaghebbende karakter van de Beschouwingen zou hierbij naar mijn mening versterkt worden indien het T.O. zijn meningsuitingen duidelijker onderbouwt. Dat in de jurisprudentie van de O.K. niet naar de Beschouwingen wordt verwezen is overigens zeer begrijpelijk. Het gaat immers om meningsuitingen in algemene zin van een orgaan dat geen enkele formele status heeft en waarin niet alle belangengroeperingen zijn vertegenwoordigd. Daarnaast is het niet gebruikelijk om in rechterlijke oordelen te verwijzen naar geraadpleegde literatuur[24]).

---

[19]) Aflevering 1, *Beschouwingen*, mei 1974.
[20]) Dit wordt anders na invoering van de vierde EG-richtlijn in het Nederlands recht.
[21]) Aflevering 1, *Beschouwingen*, mei 1974, hoofdstuk Ia, alinea 6.
[22]) Conclusie A. G., d.d. 22 november 1978, gepubliceerd in de *Nederlandse Jurisprudentie*, 1979, no. 373.
[23]) Zie *De Accountant*, februari 1979, p. 398.
[24]) Zie antwoord van de Minister van Justitie op 9 mei 1978 naar aanleiding van op 18 april 1978 gestelde kamervragen.

Bij de tot dusverre bekende eindarresten van de O.K. kunnen de Beschouwingen nauwelijks een rol hebben gespeeld. De arresten van de O.K. hebben betrekking op:

- Douwe Egberts inzake de jaarrekening 1974[25]). Voor dit verslagjaar was er één definitieve aflevering, te weten die van mei 1974.
- Homburg inzake de jaarrekening 1975[26]). Voor dit verslagjaar gold eveneens alleen de aflevering van mei 1974.
- Sekisui inzake de jaarrekening 1974[27]). Ook hier geldt alleen de aflevering van mei 1974.[28])
- Vulcaansoord inzake de jaarrekening 1974/75, met als einde boekjaar 31 mei[29]). Dus ook op dat moment bestond alleen aflevering 1.
- Eggerding inzake de jaarrekening 1975[30]). Nog steeds gold alleen aflevering 1.
- KSH inzake de jaarrekening 1974/75, einde boekjaar 31 augustus[31]). Wederom blijkt dat alleen aflevering 1 van toepassing kon zijn.
- Pakhoed inzake de jaarrekening 1977[32]). Alleen de afleveringen 1 (mei 1974) en 2 (mei 1976) konden van toepassing zijn.

Ten tijde van de data van het wijzen van de arresten waren er uiteraard wel verschillende Voorontwerpen[33]). Deze Voorontwerpen zijn nuttig om de denkrichting van het T.O. vast te stellen. Daar de procedure om Voorontwerpen bekend te maken alvorens tot definitieve meningsuitingen te komen, gecreëerd is om commentaren uit te lokken en impliciet om ook niet participerende partijen in de gelegenheid te stellen hun gevoelens te doen blijken, kan in redelijkheid niet verwacht worden dat de O.K. aan de oordelen in Voorontwerpen kracht van maatschappelijke aanvaardbaarheid toekent. Voorts kan gesteld worden dat als blijkt dat de O.K. afwijkend oordeelt van Voorontwerpen dat dit een reden voor het T.O. kan zijn om zijn eigen standpunt nog eens te bezien.

Bovendien kan, indien gelet wordt op de verschillen tussen Voorontwerpen en Beschouwingen, ook feitelijk worden geconstateerd dat de Beschouwingen geen getrouwe kopie van de Voorontwerpen vormen. Enige voorbeelden zijn:

- In aflevering 1 Voorontwerp (december 1971) worden voor de voorraadwaardering naast de integrale kostprijs, de variabele kostprijs en tussenvormen toelaatbaar geacht. In aflevering 1 Beschouwingen (mei 1974) wordt de voorkeur voor de integrale kostprijs uitgesproken en in aflevering 3 Beschouwingen (februari 1979) wordt alleen de integrale kostprijs toelaatbaar geacht.
- In aflevering 1 Voorontwerp wordt opgemerkt dat voor de voorraadwaardering in beginsel de economische voorraad bepalend is. Aflevering 1 Beschouwingen (mei 1974) vermeldt dat als de normale gang van zaken verstoord dreigt te raken en het naar verwachting niet mogelijk zal zijn de kosten na

---

[25]) O.K., 20 januari 1977, Rolnummer 527/75.
[26]) O.K., 14 april 1977, Rolnummer 480/76.
[27]) O.K., 14 april 1977, Rolnummer 253/76.
[28]) De uitspraak dd 26 oktober 1978 Rolnr. 602/76 heeft betrekking op de herziene jaarrekening en de uitspraak dd 26 oktober 1978 Rolnr. 496/76 heeft betrekking op de jaarrekening 1975.
[29]) O.K., 26 mei 1977, Rolnummer 57/76.
[30]) O.K., 26 januari 1978, Rolnummer 404/76.
[31]) O.K., 16 maart 1978, Rolnummer 213/76.
[32]) O.K., 31 mei 1979, Rolnummer 374/78.
[33]) Deze kunnen opvattingen weergeven die verder gaan dan ten tijde van het uitbrengen van de onderhavige jaarrekeningen als maatschappelijk aanvaardbaar worden gezien.

balansdatum te dekken uit de te ontvangen verkoopopbrengst er aanleiding kan bestaan rekening te houden met de in de economische voorraad schuilende verliezen.

- De kwantitatieve criteria voor al dan niet samenvoeging van posten in de resultatenrekening op grond van te verwaarlozen betekenis zijn in aflevering 3 Beschouwingen op een van het Voorontwerp afwijkende wijze geregeld. Ook zijn enige wijzigingen in de criteria voor balansposten opgetreden.
- Het hoofdstuk over de invloed van het gebrek aan winstgevendheid op de waardering van duurzame activa in aflevering 3 is in vergelijking met het Voorontwerp drastisch gewijzigd. Als criterium geldt voor de waardering niet meer het duurzame gebrek aan winstgevendheid doch de beslissing van de ondernemingsleiding omtrent de continuïteit. Dit weerspiegelt zich ook in de naamswijziging van het betrokken hoofdstuk dat thans luidt *De invloed van (de dreiging van) discontinuïteit op de waardering van vaste activa.*

Deze voorbeelden onderstrepen het belang om onderscheid te blijven maken tussen Voorontwerpen en Beschouwingen. Hieraan wil ik nog toevoegen dat opvattingen van het T.O., vastgelegd in Voorontwerpen en in Beschouwingen, uitgebracht op tijdstippen die bij het opmaken van jaarrekeningen geen rol hebben kunnen spelen, ook in de oordeelvorming niet betrokken behoren te worden. De opvattingen van het T.O. vormen immers de neerslag van datgene wat in ieder geval als maatschappelijk aanvaardbaar kan worden beschouwd ten tijde van het uitbrengen van die opvattingen. Dit behoeft nog niet zo te zijn met betrekking tot jaarrekeningen die voordien zijn uitgebracht.

6. Afwijkingen Beschouwingen en Jaarrekeningen-arresten

Diverse commentaren naar aanbieding van de uitspraken van de O.K. wijzen op tegenstellingen tussen de meningsuitingen van het T.O. en de uitspraken van de O.K. De annotaties van Bak en Boukema in TVVS getuigen hierbij van een voorzichtige en evenwichtige opstelling. De commentaren in het M.A.B. getuigen soms van een minder voorzichtige opstelling. Burggraaff[34]) komt tot de uitspraak dat het T.O. te onbelangrijk is om te vermelden. Van Aanhold en Graafstal[35]) concluderen dat de O.K. andermaal stilzwijgend voorbijgaat aan de Beschouwingen van het T.O. De Advocaat-Generaal bij de Hoge Raad inzake Douwe Egberts constateert in zijn conclusie dat de O.K. bij herhaling blijk heeft gegeven van eigen inzichten, die afwijken van de Beschouwingen[36]). Recent merkt Meeles in De Naamlooze Vennootschap nog op dat de O.K. de Beschouwingen van het Tripartiete Overleg behandelt als ware het broddelwerk uit de peuterklas[37]).

Voormelde constateringen laten zien dat de arbeid van de O.K. niet onverdeeld gunstig wordt beoordeeld. Merkwaardig is dit wel. Degene die de moeite neemt om de uitspraken van de O.K. naast die van het T.O. te leggen komt tot de conclusie dat er niet of nauwelijks afwijkingen zijn[38]). Daar waar afwijkend is geoor-

---

[34]) J. A. Burggraaff, Een eersteling: met gejuich begroet?, *MAB*, juni 1977.
[35]) J. W. van Aanhold en F. Graafstal, Een Vernietiging, Het oordeel van de O.K. over de jaarrekening 1974/75 van N.V. Vulcaansoord, *MAB*, februari 1978.
[36]) Conclusie AG, dd 22 november 1978, gepubliceerd in de *Nederlandse Jurisprudentie*, 1979, no. 373.
[37]) D. A. M. Meeles, Rechtspraak betreffende de jaarrekening, *De Naamlooze Vennootschap*, september 1979.
[38]) H. Beckman, De relatie Ondernemingskamer - Tripartiete Overleg, *De Accountant*, november 1978.

deeld c.q. men van oordeel is dat de O.K. afweek, zijn in hoofdzaken Voorontwerpen in het geding. Niet elke annotator heeft dit evenwel voldoende onderkend. Als afwijkingen tussen de visie van het (voorlopige) oordeel van het T.O. en de O.K. zijn door commentatoren genoemd[39]):

a. de behandeling van de voorraadpositie bij Douwe Egberts;
b. de samenvoeging van Voorzieningen tot één post op grond van te verwaarlozen betekenis bij Douwe Egberts;
c. de vermelding van de actuele waarde in de toelichting op de vaste activa bij Homburg;
d. de behandeling van de back-service bij Vulcaansoord;
e. de behandeling van effecten van stelselwijziging bij voorraden bij Vulcaansoord;
f. de behandeling van winstsegmentatie bij Eggerding.

ad. a

In de jaarrekening Douwe Egberts worden geen gegevens omtrent de lopende in- en verkoopcontracten opgenomen. De Beschouwingen vermelden in aflevering 1 (mei 1974) dat de verplichtingen uit in- en verkoopcontracten kunnen leiden tot vermelding in de jaarrekening en wel indien zij naar hun omvang van bijzondere betekenis zijn, d.w.z. in verhouding tot de normale bedrijfsomvang een abnormaal grote afname- of leveringsplicht. Het T.O. baseert zich hierbij geheel op art. 331 boek 2 B.W., dat gaat over de belangrijke financiële verplichtingen. De annotator in de Nederlandse Jurisprudentie Prof. Maeijer[40]) is evenwel van oordeel dat het T.O. zijn criterium niet alleen heeft gezien als een concretisering van art. 331, maar ook als een concretisering van de doelbepaling (art. 308 boek 2 BW). Ik meen dat Maeijer hierin ongelijk heeft. De Beschouwingen vermelden immers:

> „De bijzonderheden van de onderneming en de aard van de betreffende gegevens bepalen of ook gegevens die volgens de geldende criteria niet voor vermelding van belang zijn, toch afzonderlijk in de jaarrekening dienen te worden vermeld."[41])

In de visie van het T.O. past de uitspraak van de O.K. volledig. De O.K. eist in het licht van de doelbepaling van de wet (art. 308) voor een onderneming als Douwe Egberts dat in de jaarrekening, naast vermelding van de uit lopende in- en verkoopcontracten van grondstoffen voortvloeiende rechten en verplichtingen een uiteenzetting wordt gegeven omtrent de voor deze grondstoffen toegepaste waarderingsmaatstaf en de eventuele invloed daarvan op het resultaat. Dat sprake is van een afwijking tussen het T.O. en de O.K., zoals Bak en Boukema[42]), evenals Burggraaff[43]) menen, kan ik dan ook niet onderschrijven.

ad. b

Bij Douwe Egberts zijn de overige voorzieningen tot één post samengevoegd. Deze samenvoeging voldeed aan de kwantitatieve criteria van het T.O., zoals vast-

---

[39]) Er kunnen wellicht andere afwijkingen zijn, maar die zijn door commentatoren niet expliciet genoemd.
[40]) J. M. M. Maeijer, *Nederlandse Jurisprudentie*, 1979, no. 373, p. 1192.
[41]) Aflevering 3, *Beschouwingen*, februari 1979, hoofdstuk Ib1, alinea 3; zie ook hoofdstuk Ia, alinea 6.
[42]) G. G. M. Bak en C. A. Boukema, *TVVS*, maart 1977.
[43]) J. A. Burggraaff, *MAB*, juni 1977.

gelegd in aflevering 3 Voorontwerp van medio 1975[44]), dat overigens bij de opstelling van de jaarrekening geen enkele rol heeft kunnen spelen. Het T.O. merkt wel op dat de doelbepaling tot aanvullende informatie kan leiden zelfs al blijft men beneden de kwantitatieve criteria[45]). De O.K. baseerde zich in zijn oordeel op deze algemene doelbepaling. Samenvoeging van relatief onbelangrijke posten tot een post kan in het geheel van de jaarrekening tot een relatief belangrijke omvang leiden. Een nadere splitsing van de aard van de risico's en verplichtingen kan bovendien op grond van het minimumvoorschrift van art. 329 lid 1 boek 2 BW niet achterwege blijven.

ad. c

Bij Homburg is in de toelichting op de post vaste activa vermeld dat er in de activa een meerwaarde van circa 10 miljoen is, rekeninghoudend met de vennootschapsbelasting. Men kan dat zien als een niet toegestane correctie op het balansbeeld dan wel als aanvullende informatie. De O.K. ziet het als aanvullende informatie. Bak en Boukema zien in hun commentaar op dit arrest de vermelding als een correctie[46]). Zij wijzen bovendien op aflevering 5 Voorontwerp van Beschouwingen d.d. december 1976, waarin het T.O. zijn voorkeur voor actuele waarde uitspreekt. Ik voeg hieraan toe dat in de latere definitieve Beschouwing van februari 1979 het T.O. blijk geeft van oordeel te zijn dat steeds naar tweeërlei grondslag - actuele waarde én historische kosten-informatie - moet worden verstrekt.

ad. d

Vulcaansoord had eind vorig verslagjaar (1973/74) in de balans de back-service gepassiveerd. In het onderhavige verslagjaar (1974/75) is men hierop teruggekomen en brengt men in het verslag alleen de over het jaar verschuldigde premies ten laste van het resultaat. De O.K. acht dit stelsel niet geoorloofd, nu in de jaarrekening de contante waarde van de back-service-verplichting niet is vermeld. Sommige annotatoren constateren dat de O.K. verder gaat dan het T.O. verlangt[47]). Hierbij merk ik op dat het verlangen van het T.O. blijkt uit een Voorontwerp dat medio 1975 is gepubliceerd. Uit dit Voorontwerp blijkt dat, als premies eerst bij betaling als last worden genomen, daarvan in de toelichting melding moet worden gemaakt[48]). Uit de definitieve aflevering blijkt een duidelijke voorkeur voor opneming in de balans.[49])

ad e

De O.K. is van oordeel dat nu Vulcaansoord de tot dan gebruikelijke 10%-afschrijving op voorraden achterwege heeft gelaten, sprake is van een stelselwijziging waarvan het effect buiten het resultaat moet blijven. Anders dan Bak en Boukema[50]) menen, is deze uitspraak volledig in overeenstemming met het T.O.[51]).

---

[44]) Inmiddels overgenomen in de *Beschouwingen*, februari 1979.
[45]) *Beschouwingen*, februari 1979, hoofdstuk Ib1, alinea 3.
[46]) G. G. M. Bak en C. A. Boukema, *TVVS*, juli/augustus 1977.
[47]) G. G. M. Bak en C. A. Boukema in *TVVS*, oktober, 1977.
[48]) Aflevering 3, Voorontwerp, 30 juni 1975, hoofdstuk III b1, alinea 12.
[49]) Aflevering 3, *Beschouwingen*, februari 1979, hoofdstuk III b1.
[50]) G. G. M. Bak en C. A. Boukema, *TVVS*, oktober 1977.
[51]) In dezelfde zin: Van Aanhold en Graafstal, *MAB*, februari 1978, p. 50.

Het T.O. toont zich uitdrukkelijk voorstander van vermelding van het effect als gevolg van wijzigingen in waarderingsgrondslagen onder het eigen vermogen. Deze opvatting van het T.O. blijkt uit een Voorontwerp van eind 1975 dat overigens bij de opstelling van de jaarrekening geen rol kan hebben gespeeld.

ad f

Eggerding geeft geen splitsing van de winst naar aktiviteiten of produktgroepen. Op grond van de wettelijke minimumvoorschriften is deze B.V. daartoe ook niet verplicht, daar het betrokken wetsartikel over winstsegmentatie toen nog niet gold. De beoordeling of winstsegmentatie noodzakelijk is kan dus alleen geschieden in het licht van de doelbepaling (art. 308). De O.K. acht deze segmentatie niet noodzakelijk omdat de aktiviteiten onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden en er geen relevant verschil in risico's of winstgevendheid is. Van Bruinessen[52]) heeft kritiek op de motivering van de O.K. en is van oordeel dat de O.K. de motivering van het T.O. had moeten gebruiken. Van Bruinessen vergeet in zijn oordeel dat het T.O. zich baseert op het wetsartikel omtrent winstsegmentatie (art. 335 lid 2 boek 2 B.W.) dat in deze procedure geen rol kon spelen. Bovendien gaat het hier om een Voorontwerp dat eind 1976 is gepubliceerd en dat dus bij de opstelling van de onderhavige jaarrekening geen rol heeft kunnen spelen.

Het voorgaande résumé laat zien dat de geconstateerde afwijkingen slechts op een beperkt aantal zaken betrekking hebben, gewoonlijk geregeld in Voorontwerpen. Bovendien blijken deze afwijkingen meer schijn dan werkelijkheid. In dit licht bezien onderschrijf ik de opvatting van Schoonderbeek[53]) dat partijen zich in een jaarrekeningprocedure gewoonlijk met vrucht op de Beschouwingen kunnen beroepen, uiteraard voor zover deze in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zijn. De door Schoonderbeek uitgesproken verwondering dat tot dusverre partijen zich niet of nauwelijks op de Beschouwingen hebben beroepen, is door het voorgaande wel verklaard. Er waren nauwelijks Beschouwingen waarop partijen zich konden beroepen. Voor enige lopende procedures en voor toekomstige procedures kan dit anders komen te liggen.

7. Slotopmerkingen

Intussen blijft de vraag waarom zo velen zich druk maken omtrent de vraag waarom de O.K. - al dan niet vermeend - afwijkt van het T.O. Het T.O. is geen regelgevende instantie, het heeft geen enkele formele status, het is geen doorsnee van alle belangengroeperingen bij jaarrekeningen en het overtuigt in zijn Beschouwingen niet door motivering. Desondanks blijkt dat het T.O. met zijn Beschouwingen de aandacht trekt. Zij worden besproken in de vakpers, het T.O. ontvangt vele commentaren op zijn uitspraken, de O.K. besteedt serieus aandacht aan de arbeid van het T.O. en houdt daar ook rekening mede. De verklaring is m.i. hiervoor dat het T.O. met voortvarendheid en deskundigheid de zaken aanpakt en in sommige opzichten ook een voortrekkersrol vervult.

Niettemin staat wel vast dat de Beschouwingen geen rechtsregelen opleveren en dat de O.K. terecht het laatste woord heeft. In dit verband is vermeldenswaard

---

[52]) W. van Bruinessen, *MAB*, november 1978.

[53]) J. W. Schoonderbeek, Regelgeving voor de jaarrekening, *De Naamlooze Vennootschap*, januari/februari, 1979.

dat dit laatste niet altijd het geval is. Voor verzekeringsondernemingen kan de O.K. geen herziening van de jaarrekening bevelen voor wat betreft de grondslagen van waardering en winstbepaling, indien de Verzekeringskamer dit uitdrukkelijk niet verenigbaar acht met de mate van veiligheid welke ter waarborging van de nakoming van verplichtingen jegens rechthebbenden terzake van verzekeringsovereenkomsten vereist is[54]). Voor banken kan de O.K. geen herziening van de jaarrekening voor wat betreft de rubricering en de grondslagen van waardering en winstbepaling bevelen, indien De Nederlandsche Bank N.V. dit uitdrukkelijk niet verenigbaar acht met een gezond bankbeleid[55]).

In deze doorgaande zou men zich kunnen indenken dat er ooit een voorschrift zou kunnen komen dat aangeeft dat de O.K. geen herziening kan bevelen indien het Tripartiete Overleg een ander oordeel heeft. Dit blijft als mogelijkheid uiteraard een utopie zolang aan het T.O. geen wettelijke basis ten grondslag ligt. Het materiële gezag van het T.O. verdient dan ook een formele onderbouw. De richtlijnen van dit orgaan krijgen alsdan rechtskracht. De O.K. zal dan in haar oordeelsvorming niet rekening houden met de Beschouwingen in de zin van belangwekkende vakliteratuur maar met de Richtlijnen van het T.O. in de zin van wetsvoorschriften. Dit is de positie waarnaar het T.O. naar mijn mening moet streven. De discussie omtrent de meest gewenste status zal binnenkort binnen het T.O. uitvoerig aan de orde komen. Deze discussie zal bepalend zijn voor de toekomstige betekenis van de arbeid van het T.O.

---

[54]) Art. 342, boek 2 B.W.
[55]) Art. 342a boek 2 B.W.